AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نورمحمد غفوری

۲۰۲۶/۰۲/۰۱

لیبرال کپیټالیزم

تاریخي شالید، بنسټونه او علمي نقد

لنډیز

لیبراله سرمایه‌داري یا (لیبراله پانګوالي) یا (لیبرال کپیټالزم) د معاصرې نړۍ یو له اغېزمنو اقتصادي او سیاسي نظامونو څخه دی چې پر ازاد بازار، خصوصي ملکیت او فردي ازادیو ولاړ دی. دا نظام د اروپا د فیوډالي جوړښت د زوال، د رڼو اندو د فکري غورځنګ او صنعتي انقلاب له پایلو څخه راټوکېدلی دی. په دې مقاله کې هڅه شوې چې په لنډ ډول لیبرال سرمایه‌داري د یوه علمي او څېړنیز لیدلوري څخه وڅېړل شي، تاریخي ریښې یې را ښکاره شي، اساسي اصول یې تشریح شي او مهمې نیوکې او پایلې یې وارزول شي.

سریزه

اقتصادي نظامونه د ټولنو د سیاسي، ټولنیزو او کلتوري جوړښتونو له بدلونونو سره سم رامنځته کېږي. لیبرال کپیټالیزم (لبرال سرمایه‌داري) د هغو شرایطو محصول دی چې پکې فرد، بازار او پانګه د اقتصاد اساسي محورونه ګرځېدلي دي. د دې نظام پېژندنه نه یوازې د اقتصادي تیورۍ لپاره مهمه ده، بلکې د معاصرو سیاسي شخړو، ټولنیزو نابرابریو او نړیوالو اړیکو د درک لپاره هم بنسټیز ارزښت لري.

۱. د لیبرال کپیټالیزم تاریخي شالید

۱.۱ د فیوډالي نظام زوال

په منځنیو پېړیو کې په اروپا کې فیوډالیزم حاکم و. ځمکه د اشرافو ملکیت وه او بزګران له سیاسي او اقتصادي ازادیو بېبرخي وو. له ۱۵ مې پېړۍ وروسته، د ښارونو پراختیا، د سوداګرۍ پراخېدل او د پیسو اقتصاد (پولي اقتصاد) پیاوړتیا د فیوډالي نظام بنسټونه کمزوري کړل او نوې سوداګره طبقه (بورژوازي طبقه) رامنځته شوه.

۱.۲ د رڼو اندو فکري غورځنګ

په ۱۷ او ۱۸ میلادي پېړیو کې د رڼو اندو (Enlightenment) یا په جرمني ژبه د (Aufklärung) غورځنګ د عقل، فردي ازادۍ او طبیعي حقونو مفکورې مطرح کړې. فیلسوفانو لکه جان لاک د شخصي ملکیت او فردي حقونو دفاع وکړه او توماس هابز او ژان ژاک روسو د دولت او ټولنې د اړیکو نوې تیورۍ وړاندې کړې.

۱.۳ صنعتي انقلاب

صنعتي انقلاب (۱۸–۱۹ پېړۍ) د ماشینونو، فابریکو او ډلهییز تولید له لارې اقتصادي جوړښت بدل کړ. پانګه، کار او تولید جلا شول او سرمایه‌داري په عملي ډول د اقتصاد غالب نظام شو پانګه (پیسې، ماشینونه، فابریکې) د پانګوالو ملکیت شوه؛ کار د کارګرانو د مزدورۍ په بڼه وپلورل شو او تولید هم د کورنۍ یا بزګر له واکه ووت او د فابریکو او بازار تر کنټرول لاندې راغی. په همدې پړاو کې د کارګرانو او پانګوالو ټولنیزې طبقې را څرګندې شوې.

۲. د لیبرال کپیټالیزم فکري بنسټونه

۲.۱ کلاسیک لیبرالیزم

کلاسیک لیبرالیزم د فرد ازادي، محدود دولت او د قانون حاکمیت اساسي ارزښتونه بولي. دولت باید یوازې د امنیت، عدالت او ملکیت ساتنه وکړي.

۲.۲ د ادم سمیت اقتصادي نظریه

ادم سمیت په خپل اثر د ملتونو د شتمنۍ سرچینې The Wealth of Nations کې استدلال کوي چې ازاد بازار د "نامرئي لاس" له لارې توازن مومي. د شخصي ګټې تعقیب په غیرمستقیم ډول د ټولنې د سوکالۍ سبب ګرځي.

۳. اساسي اصول او ځانګړنې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

لیبرال کپیټالیسم په لاندي اصولو ولاړه دی:

·خصوصي ملکیت: افراد د شتمنی د لرلو حق لري.
·ازاد بازار: عرضه او تقاضا نرخونه تنظیموي.
·رقابت: اقتصادي موثریت او نوښت ته لاره هواروي.
·محدود دولت: لږ دولتي مداخله په اقتصاد کې.
·فردمحوري: فرد د اقتصادي پرېکړو اساسي واحد دی.

۴ .ټولنیزې او اقتصادي پایلې

۴.۱ مثبتې پایلې

·اقتصادي وده او صنعتي پرمختګ
·نوښت او ټکنالوژیک بدلون
·د تولید زیاتوالی او نړیوال تجارت

۴.۲ منفي پایلې او نیوکې

سره له دې چې لیبرال سرمایهداري شتمني زیاته کړه، خو جدي نیوکې پرې شته:

·د شتمنی نابرابر وېش
·د کارګر استثمار
·ټولنیز طبقاتي واټن

کارل مارکس دا نظام د پانګهوالو د ګټو پر بنسټ ولاړ وباله او استدلال یې وکړ چې پانګه د کارګر د کار اضافی ارزښت (Surplus Value) غصبوي او پانګوالان کارګران استثماروي.

۵ .معاصر بدلونونه او اصلاحات

د شلمې پېړی له اقتصادي بحرانونو وروسته، خالص لیبرال کپیټالیز د هوساینې دولت (Welfare State) یا رفاهي دولت Sozialstaat پر لور بدل شو. دولتونه د مالیاتو، ټولنیزو خدماتو او مقرراتو له لارې د بازار منفي پایلې تر یوه بریده کنټرولوي.

پایله

لیبرال سرمایهداري د تاریخ، فکر او اقتصاد د اوږدو تحولاتو پایله ده. دا نظام که څه هم د اقتصادي ودې او نوښت مهم لامل شوی، خو د ټولنیزعدالت مسئله یې پر ځای پرېښې ده. له همدې امله، د معاصرې نړۍ ډېر هېوادونه د بازار ازادي د دولت له تنظیمووونکي رول سره یوځای کوي، څو د موثریت او عدالت ترمنځ توازن رامنځته کړي.

نورمحمد غفوری
30.01.2026

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ